

Ett år med fonderna:

Positiva effekter uteblev

■ **Löntagarfonderna firar snart sitt ettårsjubileum, åtminstone som lagstiftning. Som fysiskt existerande myndigheter – eller vilken juridisk status de slutligen kommer att anses ha – har fonderna ca ett halvår bakom sig.**

Att utifrån denna kortvariga existens dra några definitiva slutsatser om fondsystemets effekter och funktioner kan naturligtvis vara vanskligt. En sak är emellertid klar; de positiva, ekonomisk-politiska effekter, som enligt regeringsförslaget om löntagarfonder i första hand motiverade dem, har helt uteblivit.

Ofullkomlig

Det har spekulerats om varför regeringen hade så bråttom att genomdriva löntagarfonderförslaget. Brådskan ledde till en – bortsett från alla övriga invändningar mot fonderna – tekniskt sett synnerligen ofullkomlig produkt. En förklaring till är, att regeringen hoppades, att fondernas tillblivelse tidsmässigt skulle sammanfalla med en entydigt positiv ekonomisk utveckling för det svenska samhället med bl a sjunkande inflation och sjunkande arbetslöshet. Fonderna skulle då kunna framställas som en viktig orsak till det gynnsamma ekonomiska resultatet.

Att detta var tanken bekräftas av den utformning, som fondpropositionen fick. Där tonades de ideologiska motiven för fonderna ner till nästan ingenting. Det var enligt propositionen nödvändigt "att med nya medel lösa upp den stabiliseringspolitiska konflikten och finna vägar att göra en omfattande vinstökning förenlig med en jämn fördelning och en lugn kostnadsstegring". Löntagarfonderna

var ett sådant nytt medel. Det skulle möjliggöra en nedpressning av de nominella löneökningarna och därmed inflationen. Prisstegringarna under loppet av 1984 skulle stanna vid 4 % och under 1985 vid 3 %.

Utvecklingen har emellertid blivit en annan. Löneökningarna under 1984 blir av storleksordningen 8,5 %. Det är en siffra som ligger kvar på den alltför höga nivå som vi haft under en följd av år. Och det är en siffra som ligger mycket över utvecklingen i låginflationsländerna – d v s de länder som har en inflation av samma storleksordning som regeringens angivna inflationsmål. Sverige har under 1984 fortsatt att förlora konkurrenskraft; vi har fortsatt att erodera de ur konkurrenssynpunkt positiva effekterna av devalveringarna 1981 och 1982.

Och som en följd av bl a löneutvecklingen spricker också de uppställda inflationsmålen. Prisstegringarna under loppet av 1984 kan komma att överstiga 8 %, d v s mer än vi skulle ha sammanlagt under 1984 och 1985. 4-procentsnivån passerades mellan juli och augusti i år.

I detta sammanhang är det inte någon acceptabel förklaring till de uteblivna effekterna, att vi haft fondsystemet under så kort tid. När – om någonsin – skulle löntagarna i sina lönekrav beakta fonderna, om inte just det år, då detta under ett decennium hett åtrådda mål uppnåtts?

Erkännande

Den proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder som regeringen tidigare under hösten förelade riksdagen, kan ses som regeringens eget erkännande av löntagarfondernas misslyckande som ekonomisk-politiskt instrument. Genom köpkraftsindragning och pris- och avgiftsmanipulationer – prishöjningar i år istäl-

– Det är helt klart att fonderna inte givit de positiva effekter som förespråkarna hävdade, skriver SAF-ekonomen Bo E Carlsson.

Foto: STEPHAN MARCUSSON

let för nästa år – söker regeringen öka sina chanser att åtminstone under 1985 kunna redovisa en gynnsammare prisutveckling.

Men det definitiva medgivandet av fondsystemets misslyckande som ekonomisk-politiskt instrument är förslaget om ytterligare fondavsättningar – efter fackliga krav. Den här gången gäller det skatteinlösningsfonder, till vilka 10 % av vinster över 500 000 kronor under 1985 skall avsättas. Det är en ytterligare pålaga på näringslivet ovanpå den väldiga likviditetsindragning till statskassan som redan skett eller beslutats.

Det nya stabiliseringspolitiska instrumentet löntagarfonder nämns – såvitt jag kunnat finna – över huvud taget inte i regeringspropositionen. Det är desto mer anmärkningsvärt som deras främsta syfte – detta tål att upprepas – enligt fondpropositionen var stabiliseringspolitiskt.

Utvecklingen under 1984 har också givit en bjärt belysning av fondsystemets tekniska brister.

En närmast komisk redovisning har vi fått i diskussionen mellan fondstyrelserna, kammarrätterna i Göteborg och Stockholm samt JO om vad löntagarfonder egentligen är: statliga myndigheter eller någon annan rättslig hybrid.

Mindre komiska men desto allvarligare i fråga om sysselsättnings- och investeringsutveckling är de exempel och beräkningar som framkommit om fondsystemets faktiska effekter. Från regeringshåll har hävdats, att vinstdelningsskatten inte skulle komma att beröra de mindre företagen.

Mer än hela vinsten

Enligt en undersökning som Sveriges Verkstadsförening genomfört visar det sig emellertid att mer än 1/3 av de mindre företagen – med mindre än 75 anställda – kommer att drabbas av skatten trots en ofta svag lönsamhet.

Särskilt hårt slår skatten mot medelstora företag, som genomsnittligt får betala mer i fondskatt

än storföretagen. 1/3 av de företag som skall betala vinstdelningsskatt kommer att få betala mer än hela sin vinst. Och 11 % av förlustföretagen inom VFs område kommer att få erlägga vinstdelningsskatt.

Det här är inte minst ett resultat av det helt oprövade vinstbegrepp – den reala vinsten – som ligger till grund för vinstdelningsskattens beräkning och som i många fall slår mycket hårt mot företag med en svag soliditet – och det kan gälla såväl företag som går dåligt som nystartade eller expanderande företag.

Skatten slår speciellt emot företag som nyligen investerat i fastigheter och en av skattens effekter torde bli att ytterligare pressa ner byggandet, d v s motsatsen till den uppgång i byggandet som regeringen i andra sammanhang säger sig vilja eftersträva.

Det här är effekter som fondförespråkarna – hur märkligt det än låter – säger sig ha förutsett och avsett. En rad – inte minst socialdemokratiskt styrda – kommuner liksom det fackföreningsägda BPA har vidtagit dispositioner för att motverka effekterna av den reala vinstberäkningen. Det har, åtminstone vad gäller de kommunala bolagen, varit fråga om "skatteplaneringsåtgärder", som normalt inte är tillgängliga för vanliga privatföretag. Utvecklingen under 1984 kan i det perspektivet också sägas ha inneburit ett moraliskt nederlag för fondsystemet.

Inga "friska" pengar

Har löntagarfonderna tillfört näringslivet några friska pengar? Försörjningen med riskkapital har ju varit ett av argumenten för löntagarfonder.

Svaret är i allt väsentligt nej. Tidigare aktieägare, som valt att lämna marknaden, har tillförts pengar. Att vissa av dessa varit företag kan naturligtvis inte utslutas men det betyder bara att fonderna i stället för någon annan blivit köpare. Däremot har alla medel, som fonderna nu köper för, tagits från företagen.

Fonderna firar snart sitt ettårsjubileum. Det har varit ett år som berikat fondmotståndet med en rad ytterligare argument för fondernas avskaffande. Det har vederlagt en rad av fondförespråkarnas argument. Och det har förhoppningsvis fört oss ett år närmare fondsystemets avskaffande.

BO E CARLSSON
SAF-ekonom